

A Fala: sociolingvistická situace a podmínky pro standardizaci

Miroslav Valeš (Liberec)

AFALA: THE SOCIOLINGUISTIC SITUATION AND PRECONDITIONS FOR STANDARDIZATION

A Fala is a language spoken in three villages on the border of Spain and Portugal. The three villages respectively attest the three varieties of the language: Valverdeñu in Valverde del Fresno, Lagarteiru in Eljas, and Mañegu in San Martín de Trevejo. This article describes the legal status of the language, its exclusion from the public education system, and the sociolinguistic situation in the three villages. The main objective is to discuss issues regarding the orthographic standardization of A Fala. The subtopics include the scope of the standard, the authority to create the standard, and two approaches to standardization: the standard as a model and the standard as general usage. Since there is no prestigious variety of A Fala which could serve as a model, the latter approach to standardization seems to be more feasible than the former. Endeavours to standardize the language should also take into account that A Fala is an independent language and not a dialect of one of the Romance languages.

KEY WORDS

A Fala, language, dialect, standardization, orthographic standard

KLÍČOVÁ SLOVA

A Fala, jazyk, dialekt, kodifikace, pravopisný standard

1. ÚVOD

Jazyk, kterým se mluví ve Valverde del Fresno, Eljas a San Martín de Trevejo¹, třech španělských vesnicích na severu Extremadury blízko portugalských hranic, je označován různými jmény: Fala, A Fala, A Fala de us tres lugares, A Fala de Xálima, valego, xalimego, xalimés a podobně. Za „oficiální“ můžeme považovat označení „A Fala“, jelikož figuruje v dokumentu, ve kterém byla A Fala autonomní vládou Extremadury prohlášena roku 2001 kulturním dědictvím (*Bien de Interés Cultural*)².

V roce 2014 žilo v těchto třech vesnicích dohromady 4 301³ obyvatel, z nichž výrazná většina nejenže je schopna mluvit svým původním jazykem, ale skutečně tento jazyk i denně používá. Další mluvčí A Fala žijí v zahraničí. Odhaduje se, že jich může být 4 až 5 tisíc, a mnozí z nich aktivně používají svůj jazyk pro komunikaci v rodině a s příbuznými ve svém rodišti. Všichni obyvatelé těchto vesnic hovoří také španělsky, nicméně vitalita A Fala je na první pohled patrná. Španělština je obecně použí-

1 Valverdi du Fresnu, As Ellas a Sa Martín du Trevellu

2 <http://doe.juntaex.es/pdfs/doe/2001/360o/01040052.pdf>

3 Valverde del Fresno 2439 obyvatel, Eljas 981 a San Martín de Trevejo 881 obyvatel.

vána pro komunikaci s lidmi, kteří do této lingvistické komunity nepatří, zatímco běžná mluva místních obyvatel zpravidla probíhá v jejich rodném jazyce. Můžeme proto hovořit o diglosii, kdy A Fala slouží pro komunikaci se členy komunity, podle Fergusona (1959) varieta L (low), zatímco španělština slouží pro komunikaci mimo komunitu, varieta H (high).

Pozitivním jevem je stále nepřerušovaný mezigenerační přenos jazyka, ke kterému dochází ve většině rodin. Fishman (1991, 1996, 2006), vidí tento faktor jako nejdůležitější, zatímco ostatní, jako je např. institucionální podpora a školství, vidí pouze jako faktory podpůrné. I přes tento pozitivní aspekt je A Fala jazykem vysoce ohroženým, např. Ramallo (2011, s. 122) zdokumentoval pokles užívání A Fala v prostředí rodiny o 20 % v průběhu patnácti let. Ohrožení pramení především z velmi malého počtu mluvčích a omezených příležitostí, které tyto tři vesnice nabízejí. Až do druhé poloviny minulého století byla mobilita zdejších obyvatel velice malá, žili izolovaným způsobem a hlavním zdrojem obživy bylo zemědělství a ilegální obchod s Portugalskem. Současná ekonomická situace oblasti Serrera de Gata (severní Extremadura) však motivuje mladé lidi spíše ke hledání uplatnění v ostatních částech Španělska nebo v zahraničí. Dalším faktorem je obecná globalizace a celkově změněné sociální podmínky. Mladí lidé odcházejí studovat na univerzitu do Cáceres nebo do Madridu a většina z nich tam již hledá i své budoucí uplatnění. Mluvčí, kteří žijí mimo komunitu, sice svůj jazyk stále používají, někdy jej předají i svým dětem, nicméně mimo komunitu mluvčích jazyk nevyhnutelně zaniká v průběhu několika málo generací.

2. OFICIÁLNÍ STATUT A FALA

V souladu se španělskou Ústavou (článek 3) může být oficiální statut minoritních jazyků zakotven v *Autonomním statutu* dané autonomní oblasti, jako je tomu např. v Katalánsku, Galicii nebo Valencii. *Autonomní statut* vytváří obecný rámec pro další dokumenty a zákony, které rozsah používání minoritních jazyků specifikují, např. pro oblast vzdělávání. A Fala se v tomto ohledu od ostatních minoritních jazyků Španělska výrazně liší, jelikož *Autonomní statut Extremadury* (BOE, Ley Orgánica 1/2011 de 28 de enero) se o A Fala nezmiňuje a jeho oficiální statut je proto nulový. V tomto dokumentu nalezneme pouze dvě obecné proklamace týkající se jazyka, a to v článku 7 a 9. V prvním z nich je proklamována obecná podpora rozvoji a šíření specifický rysů spjatých s Extremadurou včetně lingvistických. Ve druhém je mezi exkluzivní kompetence autonomní oblasti zařazena ochrana vlastních „modalidades lingüísticas“. Tento velice nespécifický termín se však vztahuje především k dialektům španělštiny používaným v této oblasti.

2.1 „KULTURNÍ DĚDICTVÍ“

Od osmdesátých let minulého století se o A Fala začali postupně zajímat především historici, v menší míře lingvisté a byly publikovány odborné články týkající se zejména původu tohoto jazyka. Další články o A Fala začaly pronikat do novin a populárních časopisů. Postupně bylo založeno několik kulturních organizací, z nichž nejzná-

mější byla *A Fala y Cultura*. V roce 1999 byl v San Martín de Trevejo pořádán kongres, jehož ústředním tématem byl právě tento jazyk. Zvýšený zájem o A Fala vyústil v politický akt, kterým autonomní vláda prohlásila tento jazyk roku 2001 za *kulturní dědictví* (*Bien de interés cultural*). V oficiálním prohlášení se mimo jiné píše následující (DOE no. 36, 27 marzo 2001, s. 2860):

„A Fala“ je součástí historického a kulturního dědictví Extremadury, přičemž je zapotřebí, aby různé instituce a veřejná správa koordinovaly své aktivity za účelem zajištění jeho ochrany tak, aby Lagarteiru, Mañegu a Valverdeiru zůstaly realitou, dokud si to jejich mluvčí budou přát.⁴

[...] Instituce musí mít za svůj jediný cíl zajistit jeho větší znalost a umožňovat jeho volné šíření.⁵

Jazyk patří jeho mluvčím, „A Fala“ patří obyvatelům těchto tři vesnic a musí to být oni, kdo rozhodnou, jakým způsobem ho chtějí používat, v jakém rozsahu a s jakými omezeními.⁶

Ačkoli toto prohlášení proklamuje institucionální podporu A Fala a právo obyvatel nakládat se svým jazykem podle vlastního uvážení, praktické naplňování těchto proklamací je více než problematické. Zjednodušeně by se dalo říci, že došlo k oficiálnímu aktu, nicméně prakticky se nezměnilo nic, jelikož autonomní vláda nepodnikla žádné následné kroky s cílem podpořit A Fala.

2.2 VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM

Jednou z oblastí, kde je absence jakékoli podpory nejmarkantnější, je vzdělávání. V každé ze tří vesnic se nachází základní škola a ve Valverde del Fresno je navíc škola střední. Nicméně A Fala není zahrnuta do kurikulárních dokumentů, a na školách se nevyučuje ani nepoužívá ve výuce. Důvodů pro tento stav je více. Prvním z nich je fakt, že většina učitelů, kteří na školách vyučují, pochází z jiných částí Extremadury. Nejenže tento jazyk učitelé sami neovládají, dokonce ani neprojevují snahu se jej naučit. Jedná se o poněkud absurdní situaci, připomínající systematické vykořeňování jazyka, jelikož někteří učitelé z těchto vesnic jsou nuceni pracovat na školách v jiných oblastech Extremadury, kde znalost A Fala nikdo neocení. Dalším důvodem je

4 «A Fala» forma parte del Patrimonio Histórico y Cultural de Extremadura, siendo necesario que las distintas Instituciones y Administraciones Públicas coordinen sus actividades para garantizar su defensa y protección de modo que «Lagarteiru», «Mañegu» y «Valverdeiru» sigan siendo una realidad mientras sus hablantes así lo quieran. (překlad autor)

5 [...] las Instituciones han de tener como única misión el velar por su mayor conocimiento y por facilitar su libre difusión. (překlad autor)

6 La lengua pertenece a los hablantes, «A Fala» pertenece a los habitantes de estas tres localidades y han de ser ellos los que digan cómo desean practicarla, en qué medida y con qué limitaciones. (překlad autor)

neexistence didaktických materiálů, učebnic a pomůcek. Toto má dozajista souvislost i s neexistencí kodifikované normy, jelikož není jasné, jakým pravopisem by měly být učebnice napsány a jakých norem by se měly držet. Ačkoli jsou důvody k nepřítomnosti A Fala ve školách velmi vážné, faktem zůstává, že se jedná o mateřský jazyk většiny dětí, které do školy přicházejí, a proto by mělo být respektováno jejich právo na výuku v mateřském jazyce.

Ačkoli většina dětí školního věku běžně používá A Fala, některé děti tento jazyk neumí, buď jim ho jejich rodiče nepředali, protože to nepovažovali za důležité, nebo přišli z jiných částí Španělska a sami jím nemluví. Je pravděpodobné, že v budoucnu bude přežití A Fala z velké části záviset na takzvaných „newspeakers“, tedy lidech, kteří jej nemají jako svůj jazyk mateřský, ale naučili se ho například právě ve škole. V neposlední řadě, přítomnost A Fala ve škole by znamenala významný impuls pro rodiče, jelikož by zvýšila prestiž tohoto jazyka. Dosavadní situace rodiče k předávání jazyka nijak nemotivuje, jelikož děti jej „stejně nebudou potřebovat“.

Shrneme-li oficiální statut a postavení A Fala ve vzdělávacím systému, je na první pohled markantní, že jeho situace je nesrovnatelná s jazyky, jako je galicijština nebo katalánština. Tyto jazyky se těší skutečné podpoře, zakotvené jak v *Autonomním statutu*, tak v následných zákonech, např. galicijský zákon 124/2007, který reguluje používání galicijštiny ve vzdělávacím systému Galicie. V případě A Fala došlo pouze k obecné politické proklamaci, kterou byl prohlášen za *kulturní dědictví*, nicméně do praktické roviny se tato proklamace nepromítla. Je samozřejmé, že nejvíce tato podpora chybí právě v oblasti školství, jelikož to má možnost ovlivnit prestiž jazyka, která je pro jeho budoucnost zcela klíčová.

3. SOCIOLINGVISTICKÁ SITUACE

Jelikož je A Fala živým jazykem, nalezneme v něm výraznou variaci na různých úrovních. Pokud jde o variaci diatopickou, existují tři hlavní variety, které odpovídají třem vesnicím, ve kterých se jimi mluví. Varieta používaná ve Valverde del Fresno se nazývá *valverdeňu*, někdy též *chapurráu*, avšak tento výraz je hanlivý a nepatří do současného slovníku. V Eljas se mluví *lagarteiru* a v San Martín de Trevejo *mañegu*. Rozdíly mezi těmito třemi varietami se projevují na všech úrovních jazyka: fonetické, gramatické i lexikální. Ze sociolingvistického hlediska je důležité, že žádná z těchto tří variet není prestižnější než ostatní. Jak uvidíme později, tento fakt je relevantní především při úvahách o kodifikaci jazykové normy. I přesto že jsou z lingvistického hlediska rozdíly mezi těmito varietami významné, nebrání to jejich snadné vzájemné srozumitelnosti. Tato srozumitelnost je způsobena především intenzivním sociálním kontaktem obyvatel na úrovni rodinných vztahů, přátel, obchodu a volného času. Zjednodušeně bychom mohli říci, že tyto tři vesnice žijí „pospolitě“. Jejich obyvatelé snadno identifikují rozdíly mezi třemi zmíněnými varietami, nicméně vždy u nich převládal názor, že všechny tři dohromady tvoří jeden jazyk: A Fala.

Odlišný jazyk dává obyvatelům těchto tří vesnic i pocit vlastní specifické kulturní identity. Většina mluvčích se identifikuje na prvním místě se svou vesnicí, dále s provincií (Extremadura) a také se Španělskem. Někteří lingvisté se mylně domnívají, že

A Fala je dialektem galicijštiny (např. Costas González, 2011, 2013) nebo portugalštiny (např. Sanches Maragoto, 2011), avšak tyto názory jsou v rozporu s kulturní identitou mluvčích, jelikož ti necítí sounáležitost ani s Galicíí a galicijštinou, ani s portugalštinou. Výrazná většina mluvčích považuje svůj mateřský jazyk za svébytný a samostatný, nikoli za dialekt některého z výše uvedených.

A Fala se odjakživa předávala z generace na generaci pomocí ústní tradice, nikdy neměla standardizovaný pravopis a dokumentů psaných v A Fala je málo. Obecně vždy existovalo přesvědčení, že A Fala slouží pro projev mluvený, zatímco španělština pro psaný. V minulosti bylo na tento jazyk nahlíženo jako na méněcenný. Jeho mluvčí bývali i středem posměchu a vznikala hanlivá označení jako např. *chapurráu*. Nicméně v posledních desetiletích se vztah mluvčích k jazyku změnil. V současnosti je většina mluvčích na svůj jazyk hrdá a vidí jej jako specifikum, které je odlišuje od ostatních. Výsledkem změny postoje k jazyku je i snaha zachovat jej pro budoucí generace, která vedla k založení několika kulturních organizací, jako jsou *Fala y Cultura*, *U Lagartu Verdi* a nejnověji *A Nosa Fala*.

V současné době je A Fala jazykem, který nedisponuje podrobnějším lingvistickým popisem. Publikované gramatiky jsou vždy jen částečné (např. Costas González, 1992) a navíc založené pouze na jedné ze tří variet. Nejvlivnějším doposud publikovaným popisem je útlá příručka *Vamus a Falal* (Frades Gaspar, 2000), která se zabývá některými pravidelnými jazykovými změnami v historické perspektivě. Tato kniha je založena na varietě ze San Martín de Trevejo a její cíl je spíše popularizační než striktně lingvistický. Co se týče slovníků, Rey Yelmo (1999) publikoval slovník nevelkého rozsahu, který zahrnoval specifické výrazy pro San Martín de Trevejo, avšak část jeho práce zůstala nepublikována a dostupná pouze v manuskriptu. Několik dalších autorů se pokusilo nashromáždit slova a rčení typická pro A Fala (např. Román Domínguez, 2008; López Fernández, 1999), nicméně jejich dosah je velice omezený. Další publikace o A Fala se zabývají především otázkou původu a snaží se umístit tento jazyk fylogeneticky v rodině románských jazyků (např. Costas González, 2011, 2013; Martín Durán, 1999; Gargallo Gil, 1999; Martín Galindo, 1999). Až doposud byly do A Fala přeloženy pouze dvě knihy: *Nový zákon* a *Malý princ* od Antoine de Saint-Exupéryho. Tento překlad představuje velice důležitý počín, každá kapitola je napsána jednou ze tří variet, avšak použitý pravopis je velice nesystematický. Jediným periodikem vycházejícím v A Fala je časopis *Anduriña*, který je publikován jednou ročně zásluhou asociace *U Lagartu Verdi*.

Je překvapivé, že zájem o A Fala byl vždy motivován především otázkou původu tohoto jazyka. Různí lingvisté i nelingvisté hledali a stále hledají původ A Fala v portugalštině, španělštině, asturštině, galicijštině nebo v kombinaci těchto jazyků (podrobněji Costas González, 2013, s. 133). Ačkoli je otázka původu jistě zajímavá, její řešení nesouvisí se současností tohoto jazyka, ani se snahou o vytvoření pravopisného standardu.

4. NORMA A JEJÍ KODIFIKACE

A Fala byla po generace předávána výhradně ústní formou a málokoho napadlo, že by mohla mít i psanou podobu. Nicméně tato situace se v současné době pomalu mění a její mluvčí projevují stále větší zájem používat svůj jazyk i písemně. Mnoho z nich

jej skutečně denně používá při psaní textových zpráv, e-mailů, blogů a příspěvků na web. Všichni aktivní uživatelé však často řeší, jak mají to které slovo napsat, a kladou si otázku co je „správně“. Mylně předpokládají, že existuje způsob, jak „správně“ psát v A Fala, a často diskutují, zda forma, kterou používají oni, je ta nejlepší. Mluvčí tak sami cítí stále větší potřebu pravopisného standardu. Na rozdíl od mluvčích všichni lingvisté vědí, že neexistuje žádná „správná“ forma zápisu jazyka, která by byla jazyku dána a priori. Pravopisný standard vzniká na základě dohody a jeho vytvoření je spojeno s celou řadou úskalí, jež budou předmětem následujících odstavců.

Zodpovězení otázky k čemu standardizace pravopisu slouží, eventuálně k čemu by v případě A Fala mohla sloužit, je relativně snadné. Pravopisný standard dává možnost vytvářet a tisknout materiály, jakými jsou veřejné vyhlášky a weby, oficiální dokumenty místních zastupitelstev, literatura a překlady knih, velice potřebné učební materiály pro místní školy a obecně by tato forma pomohla mluvčím rozptýlit jejich pochybnosti o tom, co je „správně“ při vytváření jakéhokoli textu. Na druhé straně je třeba stanovit i hranici, k čemu standardizace neslouží. V případě A Fala je zřejmé, že mluvčí jazyka mají zájem zejména o pravopisný standard, nikoli o model pro mluvenou formu jazyka.

Otázka, kdo standard vytváří, je složitější než ta předchozí. Většina lingvistů by pravděpodobně odpověděla: „autorita“, eventuálně instituce pověřená touto funkcí. Je tomu tak například u španělštiny, kde se kodifikací normy zabývá *Real Academia Española*⁷, u češtiny je to Ústav pro jazyk český. Nicméně u angličtiny takovouto institucí nenalezneme. Zde vytváří standard spíše „tradice“, v Británii někdy reprezentovaná *RP*, *BBC English* nebo *United Kingdom Standard English*, ve Spojených státech se jedná o tzv. *General American*, ovšem i zde nalezneme jisté autority, v Británii reprezentované *Oxford Dictionary* a dalšími kvalitními slovníky, ve Spojených státech *Webster's Dictionary* a gramatikami publikovanými významnými lingvisty v prestižních nakladatelstvích. Znamená to, že i zde jistá neinstitucionalizovaná autorita existuje. V případě A Fala však takováto autorita zcela chybí. Teoreticky by tuto roli mohla plnit Extremadurská univerzita, ta se však daného úkolu neujala a do kodifikačního procesu nijak nezasahuje. Jak již bylo řečeno dříve, neexistují ani obecně uznávané slovníky ani gramatiky, a proto se samotní mluvčí pokoušejí o vytvoření návrhu na pravopisný standard.

Jakým způsobem probíhá kodifikace jazykové normy, je další problematickou otázkou. Na prvním místě je třeba zmínit dvě různá pojetí normy. Tyto dva koncepty výstižně a krátce charakterizuje například Carbonero (2003, s. 71):

- a) La norma como *ideal* de buen uso — norma jako *ideál* správného použití.
- b) La norma como *uso habitual* — norma jako *obvyklé užití*.

Různé jazyky a lingvistické školy se přiklánějí k jednomu nebo naopak druhému modelu. Odlišné pohledy českých a španělských lingvistů na pojetí jazykové normy vysvětluje Čermák (2012). Podle Čermáka (2012, s. 100) vychází španělský přístup z Co-

7 V současnosti spolupracuje Real Academia Española s paralelními institucemi ostatních španělsky mluvících zemí.

seriova pojetí normy (např. Coseriu, 1962), to jest, obhajuje druhý model, normu jako ustálený úzus. Naopak tradice české lingvistiky, vycházející z Pražského lingvistického kroužku (Havránek 1932, 1983; Mathesius 1932), se přiklání k modelu prvnímu, normě jako vzoru. Nicméně i v české lingvistice se v posledních letech vedou diskuse ohledně přístupu ke kodifikaci. V roce 2008 představil Cvrček (2008a) *koncept minimální intervence* (KMI), který je alternativou k do té doby dominantní *teorii jazykové kultury* (TJK). Základní teze KMI jsou shrnuty v Cvrček (2008b) a zjednodušeně bychom je mohli označit jako blízké Coseriovu pojetí normy, přičemž obhajují právo uživatelů na přirozené jazykové chování bez vnějších zásahů lingvistů, to jest bez vytváření lingvistických modelů.

Přihlédneme-li k sociolingvistické situaci A Fala, zjistíme, že aplikace prvního pojetí normy, a tedy klasických studií PLK (Havránek, 1932, 1983), by bylo v popisovaném prostředí problematické. Zmíněné studie vycházejí z prestižní variety, její kodifikací dochází k intelektualizaci, rozšíření funkčního dosahu na intelektuální, abstraktní, vědecké a kulturní koncepty, omezení variace a akceptaci kodifikované normy mluvčími jako jazykového vzoru. Jak již bylo řečeno, A Fala nedisponuje prestižní varietou, jelikož tři variety, které korespondují se třemi vesnicemi, se těší stejné prestiži. Je jisté, že varietou *valverdeňu* hovoří největší počet mluvčích, nicméně rozdíly v počtu mluvčích nejsou příliš výrazné. Rozdíly mezi jednotlivými varietami jsou naopak velmi významné a jakýkoli zásah do práva mluvčích používat jejich mateřskou varietu je přijímán velmi negativně. Možnost, že by jedna z variet sloužila jako základ pro kodifikaci, je proto prakticky nerealizovatelná. Vytvořit kodifikovanou normu jako vyváženou směs všech tří variet se také nesetkává s pozitivní odezvou mluvčích. V souladu s KMI je zároveň nežádoucí uvažovat o jakémkoli lingvistickém vzoru, který by reguloval přirozené jazykové chování. Jediným východiskem z této situace se tak zdá být polycentrická kodifikace, to jest, kodifikace, týkající se na pravopisné úrovni pouze korespondence mezi hláskami a grafémy, která by ovšem připouštěla více forem pro zápis jednotlivých slov, v závislosti na varietě mluvčího. Konsensus mluvčích by se týkal pouze zápisu jednotlivých hlásek tak, aby byly stejně zapisovány hlásky, které se stejně vyslovují. Mluvčí by potom zapisovali jednotlivá slova podle toho, jak se vyslovují v jejich varietě. Často by tedy jedno slovo mělo dvě nebo i tři různé formy zápisu. Ohledně diastratické variace by bylo nutné hledat formy, které používá většina mluvčích, aby nedocházelo k ještě větší roztržitosti. Toto řešení nepřináší jednotnou pravopisnou normu, tak jak jsme zvyklí u jiných jazyků. Mnoho lingvistů by jistě mohlo namítat, že výsledek takovéto kodifikace bude mít jen omezený funkční dosah ve srovnání s „tradiční“ kodifikovanou normou. Nicméně s přihlédnutím k sociolingvistické situaci A Fala se pravděpodobně jedná o jediné řešení, které by mohlo být mluvčími všech tří variet akceptováno.

I přes značnou flexibilitu naznačeného řešení není jeho praktická realizace nijak snadným úkolem. I když dosavadní psaná tradice A Fala není nijak významná, jednotlivé vesnice a skupiny mluvčích mají zažitá stereotypy ohledně zápisu konkrétních hlásek a slov. Je nasnadě, že pravopisná kodifikace může buď vyjít z některé z již existujících tradic, nebo vytvořit zcela nové korespondence hlásky — grafém. V každém případě se však jistá skupina mluvčích bude muset přizpůsobit a opustit své zvyklosti. Tento bod je samozřejmě problematický, jelikož mluvčí si kladou otázku,

proč by se měli přizpůsobit právě oni. I přes tato úskalí je pozitivním signálem, že se o kodifikaci pravopisu diskutuje mezi zástupci všech tří vesnic. Tyto diskuse jsou koordinovány asociací *A Nosa Fala* a přinášejí již první výsledky v podobě základních pravidel a prvních návrhů budoucího pravopisného standardu. Jelikož je proces kodifikace velice komplexní, nedá se očekávat, že by pravopis *A Fala* vznikl za dne na den. Návrhy, které tato asociace předkládá, se musí nejdříve prosadit v praxi, mluvčí je musí začít používat a bude trvat dlouho, než dojde k ustálení úzu v bodech, kde mluvčí dosud pochybují.

Ačkoli patří jazyk jeho mluvčím, jak bylo zmíněno v bodu 2.1, někteří lingvisté předkládají vlastní návrhy ortografie, které zohledňují především jejich názor na původ a klasifikaci tohoto jazyka. Costas González (1992) považuje *A Fala* za dialekt galicijštiny, a proto i návrh jeho pravopisu vychází z galicijštiny. Podobnost a příbuzenství mezi oběma jazyky bezpochyby existuje, jelikož se jedná o románské jazyky, nicméně vzájemná srozumitelnost *A Fala* a galicijštiny není nijak automatická. Při vytváření pravopisného standardu mluvčí částečně chápou, že tento proces vyžaduje kompromisy, a v některých aspektech jsou i ochotni přizpůsobit se zvyklostem ostatních vesnic, avšak tento přístup se netýká galicijštiny, jelikož psát podle galicijského modelu striktně odmítají všichni. Jak již bylo dříve zmíněno, tento postoj má souvislost s pocitem vlastní kulturní identity. Ačkoli mluvčí používají tři různé varianty, cítí vzájemnou sounáležitost a považují všechny tři za součást jednoho jazyka. Ve vztahu ke galicijštině je situace zcela odlišná, pocit sounáležitosti zde neexistuje, a proto mluvčí nevidí ani důvod se galicijštině přizpůsobovat. Zcela identickou situací bychom našli ve vztahu k portugalštině. I zde existují pokusy prohlásit *A Fala* za dialekt portugalštiny a převzít portugalskou ortografii včetně prvků, které v *A Fala* neexistují (např. nosové samohlásky). Stejně jako v předchozím případě se jedná o iniciativu několika jedinců, kteří jednají bez jakékoli podpory ze strany mluvčích.

Je pochopitelné, že jazyková kodifikace nabízí nejen závazné normy zápisu jazyka, ale je zároveň i pojítkem mezi jazykem a jeho mluvčími. Z toho vyplývá i nutnost obecné akceptace kodifikované normy a identifikace s ní, tak jak o tom mluví například Havránek (1932). Doposud se mluvčí identifikovali se svým jazykem pouze v mluvené podobě. V současnosti cítí potřebu svým jazykem i psát, ovšem zároveň požadují takovou formu pravopisu, se kterou by se mohli identifikovat stejně jako se svou mluvou. Uvážíme-li tento základní a velice logický požadavek, je zřejmé, že pokusy o ortografii založené na jiném jazyce jsou předem odsouzeny k neúspěchu.

5. ZÁVĚR

Kodifikace jazykové normy je složitý proces, který je specifický pro každý jazyk. Je přirozené, že vytvoření pravopisného standardu, a jeho postupné uvedení do praxe zabere několik let, jelikož ortografie musí „uzrát“, tak aby se postupně ustálily formy zápisu jednotlivých slov. Nicméně cílem tohoto procesu, který nastartovala asociace *A Nosa Fala*, je dát mluvčím k dispozici nástroj, který umožní zavedení *A Fala* do výuky ve školách a celkově rozšíří funkční rádius tohoto jazyka. V obecné rovině vychází tato iniciativa z principů podobných *konceptu minimální intervence* (Cvrček,

2008a), snaží se do vztahu jazyka a mluvčích zasahovat jen natolik, aby umožnila mluvčím dosáhnout toho, co sami chtějí: pravopisný standard. Výsledek pravopisné kodifikace může být pro jazyk velice přínosný tím, že rozšíří použití jazyka z mluvené i na psanou formu, ovšem může také jazyku uškodit v případě, že mluvčí stanovený standard odmítnou. Je nasnadě, že pokud by pravopis A Fala nesplnil očekávání mluvčích a oni by nebyli ochotni se s ním identifikovat, mohou zcela upustit od psaní ve svém rodném jazyce a pro psanou formu používat výhradně španělštinu.

Ačkoli prohlášení A Fala za *Bien de interés cultural* zůstalo bez praktické odezvy, samotné prohlášení velice trefně identifikuje, že „la lengua pertenece a los hablantes“, jazyk patří jeho mluvčím a jsou to oni, kdo by měl rozhodovat o jeho budoucím osudu. Tento aspekt je třeba zdůraznit s ohledem na snahy některých lingvistů o zařazení A Fala na úroveň dialektu portugalštiny nebo galicijštiny. Mluvčí A Fala sice často diskutují o původu svého jazyka, neznamena to však, že chtějí tyto diskuse odrazit v pravopisném standardu, jelikož jsou zajedno v tom, že A Fala je jejich mateřský jazyk, nikoli jejich „mateřský dialekt“.

LITERATURA

- CARBONERO, P. (2003): *Estudios de sociolingüística andaluza*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- COSERIU, E. (1962): *Teoría del lenguaje y lingüística general*. Madrid: Gredos.
- COSTAS GONZÁLEZ, X. H. (1992): Breve caracterización das falas do Val do Río das Ellas. *Cadernos de lingua*, 6, s. 85–107.
- COSTAS GONZÁLEZ, X. H. (2011): *A lingua galega no Eo-Navia, Bierzo occidental, As Portelas, Calabor e o Val do Ellas: Historia, breve caracterización e situación sociolingüística actual*. A Coruña: Real Academia Galega.
- COSTAS GONZÁLEZ, X. H. (2013): *O valego. As falas de orixe galega do Val do Ellas*. Vigo: Xerais.
- CVRČEK, V. (2008a): *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- CVRČEK, V. (2008b): Koncept minimální intervence. *Slovo a slovesnost*, 69, 4, s. 284–292.
- ČERMÁK, P. (2012): Norma současné španělštiny a její kodifikace. *Časopis pro moderní filologii*, 94, 2, s. 99–110.
- FERGUSON, C. (1959): Diglossia. *Word*, 15, s. 325–340.
- FISHMAN, J. (1991): *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.
- FISHMAN, J. (1996): Maintaining languages: What works? What doesn't? In: G. CANTONI (ed.), *Stabilizing Indigenous Languages*. Flagstaff (AZ): Center for Excellence in Education, Northern Arizona University, s. 165–175. Available at: <http://www2.nau.edu/~jar/SIL/Fishman2.pdf> [cit. 6. 12. 2015].
- FISHMAN, J. (2006): *Do not Leave Your Language Alone*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- FRADES GASPAR, D. (2000): *Vamus Falal*. 2nd edition. Mérida: Editora regional de Extremadura.
- GARGALLO GIL, J. E. (1999): *Las hablas de San Martín de Trevejo, Eljas y Valverde del Fresno*. Mérida: Editora regional de Extremadura.
- HAVRÁNEK, B. (1932): Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura. In: B. HAVRÁNEK — M. WEINGART (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, s. 32–84.
- HAVRÁNEK, B. (1983): The functional differentiation of the standard language. In: J. VACHEK (ed.), *Praguiana: Some Basic and Less Known Aspects of the Prague Linguistic School*. Praha: Academia, s. 143–164.
- LÓPEZ FERNÁNDEZ, S. (1999): *Arreidis. Palabras y ditus lagarteirus*. Mérida: Editora regional de Extremadura.
- MARTÍN DURÁN, J. (1999): *Fala: un subdialecto leonés en las tierras de Extremadura*. Mérida: Editora regional de Extremadura.

- MARTÍN GALINDO, J. L. (1999): *Fala de Xálima: o Falar fronterizo de Eljas, San Martín de Trevejo y Valverde*. Mérida: Editora regional de Extremadura.
- MATHESIUS, V. (1932): O požadavku stability ve spisovném jazyce. In: B. HAVRÁNEK — M. WEINGART (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, s. 14–31.
- RAMALLO, F. (2011): O enclave lingüístico de Xálima: unha análise sociolingüística. *Estudios de lingüística Galega*, 3, s. 111–135.
- REY YELMO, J. (1999): *La Fala de San Martín de Trevejo: O mañegu*. Mérida: Editora regional de Extremadura.
- ROMÁN DOMÍNGUEZ, A. (2008): *Contribución ao léxico do galego exterior: O val do río Ellas*. Trabajo de investigación tutelado de tercer ciclo, Universidade de Vigo (unpublished).
- SANCHES MARAGOTO, E. (2011): As falas das Elhas, Valverde e S. Martinho (Cáceres): Oríxem galega ou portuguesa? In: R. DE ANDRÉS DÍAZ (ed.), *Lengua, ciencia y fronteras*. Uviéu: Universidá d'Uviéu, Seminario de filoloxía asturiana, s. 385–425.

Miroslav Valeš | Katedra románských jazyků, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci | Studentská 2, 461 17 Liberec
miroslavvales@tul.cz